

TLPST

Lesbrief 57: april 2019

Wilt u laten weten wat u van deze TLPST vond? Hebt u tips voor de volgende aflevering? Mail ons: redactie@onzetaal.nl.

Wat hebben Leendert Paaling, Neeltje Notenkraker en Louisa Naamloos gemeen?

Een vondeling is een (vaak pasgeboren) kind dat alleen achtergelaten wordt, omdat de ouders er niet voor kunnen zorgen. Het kind wordt 'te vondeling gelegd' in de hoop dat iemand anders het vindt. Vondelingen kregen vroeger nogal rare namen.

> [Lees verder](#)

Waarom de koekoek een onomatopée is en het winterkoninkje niet

In een column op de radio [legt bioloog Jelle Reumer het woord onomatopée uit](#). Dat is een woord dat een klank nabootst.

> [Lees verder](#)

Wat hebben Leendert Paaling, Neeltje Notenkraker en Louisa Naamloos gemeen?

Ook nu worden er nog kinderen te vondeling gelegd, maar dat gebeurt veel minder dan vroeger – in Nederland zijn het er één of twee per jaar. In de negentiende eeuw was de situatie heel anders. Er was veel armoede en werkloosheid. Daarom werden zogeheten koloniën opgericht: plaatsen waar arme gezinnen konden wonen en werken, meestal in de landbouw. Er waren ook strafkoloniën voor zwervers en bedelaars.

En ook kinderen zonder familie vonden hun weg naar de koloniën. Zo was er in de gemeente Veenhuizen een kinderkolonie, waar weeskinderen, vondelingen en verlaten kinderen werden opgevangen en opgevoed.

Wil Schackmann schreef verschillende boeken over de koloniën. Hij bestudeerde onder meer de [namen van de vondelingen](#) die in Veenhuizen terechtkwamen. Sommigen waren genoemd naar vogels, vissen en andere dieren. Ze kregen namen zoals Susanna Patrijs, Leendert Paaling of Cornelia de Koe. Er zijn ook opvallend veel namen met dezelfde beginklanken (ze allitereren): van Arnold Actuarus tot Zacheus Zoetigheid.

Ook werden naamgevers soms geïnspireerd door de weersgesteldheid, door het moment waarop het kind werd gevonden of de plek waar dat gebeurde. Hendrika IJstregen, Hendrica Halfnegen en Frederik Kelder konden er later over meepraten. Verder waren er veel vernoemingen naar voorwerpen (Neeltje Notenkraker) en etenswaren (Charlotta Margaretha Radijs). Maar die namen zijn nog vrij normaal als je ze vergelijkt met Jan Ongeval, Christoffel Columbus en Louisa Naamloos.

Tot slot was er ook ooit een vondeling met de naam Vestdijk – de opa van de schrijver Simon Vestdijk. Google maar eens hoe hij aan zijn naam kwam.

Vragen

Lees de eerste drie alinea's van het artikel over [de kolonie van Veenhuizen](#). Beantwoord 1a en 1b eerst voor jezelf en bespreek de antwoorden daarna in de klas.

- 1a In de eerste zin staat dat er bij de aankomst van kinderen in de kindergestichten van Veenhuizen niet altijd vermeld werd of een kind een vondeling of een wees was. Zoek uit wat het verschil is en leg het kort uit.
- 1b Hoe kan vaak uit de naam worden opgemaakt of een kind een vondeling was?
- 2 Zowel in de slotalinea hierboven als aan het eind van [het artikel](#) komt Simon Vestdijk ter sprake. Leg uit hoe deze schrijver aan zijn achternaam is gekomen.

Werk samen met een klasgenoot.

- 3 In [het artikel](#) staat dat naamgevers soms een vondeling vernoemden naar het eerste voorwerp dat ze zagen, nadat ze hun ogen even hadden dichtgeknepen. Probeer het eens uit: knijp om beurten je ogen dicht, kijk om je heen en noem je klasgenoot naar het eerste voorwerp dat je ziet. Wat is jouw vondelingnaam?

[> Antwoorden](#)

[> Terug naar de voorpagina](#)

Waarom de koekoek een onomatopée is en het winterkoninkje niet

Onomatopéeën zijn er in het Nederlands genoeg: *gong*, *brommer*, *kwaken*, *miauwen*, *zoemen*, *piepen* ... En hoe noemen veel kinderen een auto als ze nog maar net kunnen spreken? Inderdaad, een *toet-toet*. Of een *vroem-vroem*.

Bijzonder aan onomatopéeën, ook wel klanknabootsingen genoemd, is dat je ze in alle talen terugvindt. Neem nu een deurbel. Die zouden we een *dingdong* kunnen noemen – dan is het een onomatopée, net als in het Hongaars (*giling galang*), Japans (*chirin chirin*) en Turks (*çangır çungur*). Of wat dacht je van *tjeplok tjeplok* voor ‘paard’? In Indonesië is er een taal waarin dat woord écht bestaat. Leuk is ook het woord klittenband in het Turks en Grieks: *cirt cirt* (dat klinkt ongeveer als ‘tsjrt tsjrt’) en *κρατς κρατς* (‘krats krats’).

Terug naar Jelle Reumer. Hij laat je horen waarom *koekoek* een onomatopée is en *winterkoninkje* niet. Verder beweert hij dat *grutto* een “achterstevorensese” onomatopée is.

De ultieme onomatopée vindt Reumer *hop*, omdat die vogel in verschillende talen bijna hetzelfde klinkt. Hoewel, zijn naam is niet perfect, want eigenlijk zou hij *hophophop* moeten heten.

Vragen en opdrachten

Lees de titel en de intro.

1 Waarom is de koekoek een onomatopée en het winterkoninkje niet?

Beluister de [column van Jelle Reumer](#). Beantwoord vraag 2 eerst voor jezelf en bespreek het antwoord daarna in de klas.

2 Waarom vindt Reumer *grutto* een ‘achterstevorensese onomatopée’?

Beantwoord vraag 3 eerst voor jezelf en bespreek het antwoord daarna in de klas.

3 Bijzonder aan onomatopéeën is dat ze in alle talen voorkomen, zo staat in de tekst. Per taal kunnen ze wel heel verschillend zijn. Herken jij bijvoorbeeld de dierengeluiden in de linkerkolom (met daarachter de bijbehorende taal)? Verbind ze met de juiste Nederlandse ‘vertaling’ in de rechterkolom.

ghrutu ghrutu (Georgisch)	ia ia (ezel)
kokak kokak (een Filipijnse taal)	waf waf (hond)
mohui mohui (Taiwanees)	kwak kwak (kikker)
kulu kulu (Ests)	knor knor (varken)
bao bao (Bulgaars)	roekoe roekoe (duif)

> [Antwoorden](#)

> [Terug naar de voorpagina](#)

Antwoorden eerste onderwerp

- 1a** Een vondeling is een kind dat achtergelaten wordt omdat de ouders er niet voor kunnen zorgen; een wees is een kind van wie de ouders zijn overleden.
- 1b** Vondelingen kregen vaak een thematische achternaam, zoals Frans Baars of Hendrik Konijn, of een allitererende naam, zoals Dirk Dwarsboom of Hendrik Hap.
- 2** De opa van Simon Vestdijk is als vondeling in Haarlem gevonden op de hoek van twee straten, namelijk de Oostvest en de Dijkstraat. Plak de laatste lettergreep van de eerste straatnaam aan de eerste lettergreep van de tweede straatnaam en zie daar: Vestdijk.
- 3** Eigen antwoord.

Antwoorden tweede onderwerp

- 1** Omdat een koekoek *koekoek* zegt en een winterkoninkje geen *winterkoninkje*.
- 2** Omdat de grutto in het echt *togrut togrut* zegt volgens Reumer.
- 3**

ghrutu ghrutu (Georgisch)	knor knor (varken)
kokak kokak (een Filipijnse taal)	kwak kwak (kikker)
mohui mohui (Taiwanees)	ia ia (ezel)
kulu kulu (Ests)	roekoe roekoe (duif)
bao bao (Bulgaars)	waf waf (hond)